

Шульга Альона,
*кандидат педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки та
методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
Україна*

Білоус Олена,
*асистент кафедри педагогіки та
методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
Україна*

Shulha Alona,
*Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), assistant of the department
Pedagogy and Methods of Primary Education,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University, Ukraine*

Bilous Olena,
*assistant of the department Pedagogy and Methods of
Primary Education,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University, Ukraine*

ПРОБЛЕМА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

THE PROBLEM OF GIFTED CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Annotation. The article is devoted to the problem of gifted children with special educational needs, which often goes unnoticed due to developmental disabilities. A theoretical analysis of the research problem is carried out, which involves an attempt to change existing stereotypes regarding the identification of gifted children with special educational needs and the further development of their abilities based on strengths. It is noted that this problem requires additional and troublesome research.

Keywords: inclusion, children with special educational needs, gifted children with learning disabilities, twice exceptional, gifted children.

Інклюзія, діти з особливими освітніми потребами – ці поняття вже досить звичні, однак ще декілька років тому вони викликали б подив та нерозуміння в Україні. Інклюзивна педагогіка покликана на забезпечення осіб з особливими освітніми потребами ефективного

психолого-педагогічним і соціальним супроводом в умовах загальноосвітньої школи. І хоча інклюзивна педагогіка виокремлена як самостійна наука, однак залишає ще багато невирішених питань. Нашу увагу привертає проблема обдарованості дітей з особливими освітніми потребами (ООП), оскільки таким діткам теж притаманна наявність здібностей та талантів, які часто залишаються непоміченими через проблеми зі здоров'ям, а тому і нереалізованими, як наслідок – пригнічення та погіршення самопочуття дитини з ООП.

Проблемі інклюзивного навчання в Україні почали активно приділяти увагу тільки в останні декілька років, тоді як в усьому світі на дітей з особливими освітніми потребами звертали увагу вже набагато раніше.

За офіційними даними Міністерства освіти і науки України з грудня 2009 року в Україні «ратифіковано основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Передусім йдеться про статтю 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, в якій визначено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб і можливостей» [1].

І лише 5 вересня 2017 року прийнято новий Закон України «Про освіту», відповідно до якого «діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності» [1].

Для розуміння поняття «обдарованої дитини з ООП» – уточнимо поняття обдарованості дитини, яке пов'язане зі здібностями та задатками. Від природи у дитини немає ніяких здібностей, є тільки задатки, тобто, анатомо-фізіологічні передумови, які можуть перетворитися (а можуть і не перетворитися) в здібності. У дуже багатьох дітей задатки так і не стали здібностями, і вони дійсно нездібні. «Обдарованість – це високий рівень розвитку будь-яких здібностей, а обдаровані діти, відповідно, діти з досить високо розвиненими здібностями» [4].

Обдаровані учні з ООП є загадкою в школах та у системі освіти загалом. Їх часто не визнають, оскільки їх обдарованість може

маскуватися за проблемами в розвитку. У зарубіжних дослідженнях таких дітей називають «Twice Exceptional» або замінюють аббревіатурою «2e», що в перекладі означає «двічі виняткові діти».

Двічі винятковими є учні, які засвідчують потенціал високих досягнень у галузях окремих наук; загальні інтелектуальні здібності; творчість; лідерство; та/або візуальне, просторове або виконавське мистецтво, а також яким притаманна: одна або декілька порушень, визначених як критерій інвалідності у навчанні; порушення мови; емоційні / поведінкові розлади; фізичні вади; спектр аутизму; або інші порушення здоров'я, такі як СДУГ (синдром дефіциту уваги з гіперактивністю) [6].

Вже у 1993 р. група вчених (S. Baum, J.Dixon, S.Owen) серед двічі виняткових дітей виділили три категорії [5].

До першої групи належать учні, обдарованість яких визнається та виявляються труднощі у навчанні, однак особливі освітні потреби яких запідозрюють лише зі зростанням складності шкільних завдань.

Другу групу визначають особи з обмеженими можливостями навчання через їх проблеми у навчанні, але їх виняткові здібності ніколи не визнаються. Необ'єктивні оцінки призводять до недооцінки інтелектуальних здібностей цих дітей, тому їхній потенціал залишається невизнаним, вони ніколи не потрапляють у «фокус» своїх вчителів.

Третю групу складає найбільше учнів, чиї здібності та особливі освітні потреби приховують одна одну. Ці діти, як правило, виконують роботу на рівні свого класу (але частіше – значно нижче своїх можливостей), тому їх не розглядають як таких, що мають проблеми або особливі потреби [5].

Дослідження С. Wormald продемонструвало, що ідентифікація обдарованих дітей з ООП відбувається лише зусиллями батьків учнів, незважаючи на ставлення та негативні відгуки шкіл та систем освіти. Учні відчували емоційні та соціальні проблеми внаслідок відсутності їх виявлення та відповідних освітніх програм. Вчителі готові задовольнити академічні потреби цих учнів, однак вони не мають можливості, знань чи підтримки, щоб це реалізувати. Вони бажають дізнатись більше, щоб надати відповідний освітній досвід для цієї групи учнів, підтримати їх – у співпраці всіх зацікавлених сторін цього можна досягти [6].

Психолого-педагогічна наука і практика визначають обдарованих

дітей з труднощами в їх творчому розвитку за наступними категоріями:

- з виключно високим розумовим розвитком (учні з високим рівнем розумового розвитку, але з низькою успішністю);
- дітей з фізичними порушеннями (сліпі, глухі, з частковим зниженням слуху і т. п.);
- з поведінковими труднощами (підвищена агресивність, емоційна нестабільність);
- з труднощами в навчанні (наприклад, з дислексією, утрудненнями в оволодінні читанням);
- дітей із сімей з низьким соціально-економічним рівнем, з іншого культурного середовища, чию обдарованість не вдається розпізнати швидко [3].

Більша частина перерахованих категорій дітей не реалізує свої здібностей через відсутність спеціально організованого навчання і корекції, неможливості виявлення обдарованості, яка прихована за труднощами та порушеннями у розвитку.

Необхідні альтернативні підходи в побудові навчальних програм для даної категорії дітей. Тут важливо враховувати такі характеристики обдарованих дітей з проблемами у розвитку: жвавість мислення, допитливість; незалежність в діях; ініціативу, прагнення брати участь у всьому новому; нестандартна уява як старт для подальшого творчого розвитку; швидкість у навчанні; вміння знаходити і співвідносити між собою ідеї, які здаються непов'язані одна з одною; здатність застосовувати здобуті знання в інших галузях знань; опору на власний практичний досвід; широту інтересів. При цьому важлива гнучкість дій дорослих у підходах до проблем обдарованих дітей з ООП і їх росту у розвитку [3].

Кладова І. С. пропонує умови для розвитку здібностей і таланту у дітей з ООП:

- готовність освітніх установ прийняти дітей з обмеженими можливостями (матеріальна, ресурсна, психологічна);
- створення належних умов для успішного включення дітей у навчальну та творчу діяльність;
- залучення дітей з ООП до творчої діяльності, що сприяє зміцненню їх психічного і фізичного здоров'я, подолання комплексу неповноцінності, поліпшенню психоемоційного стану;
- створення ситуації успіху (опора на сильні сторони, підтримка, організація конкурсів та виставок, і т. п.);

- психолого-педагогічний супровід розвитку дітей з ООП, створення можливостей самореалізації у творчості та пізнанні;
- психологічна підтримка батьків дітей з ООП за участю всіх фахівців, що працюють з дитиною [2].

У своїх рекомендаціях Brody, L. E., Mills, C. J. наголошують, що у навчанні обдарованих дітей з ООП варіанти програм повинні бути гнучкі для задоволення індивідуальних потреб цих студентів для опори на їх сильні сторони та усунення їх слабких сторін. Прихильники інклюзії вважають, що це все можливе в одному середовищі, однак чітких доказів цього немає [5].

Проблема «двічі виняткових» дітей потребує додаткових і клопітких досліджень, і це не тому, що їх не так багато, а тому, що об'єктом вивчення є «особливі» діти, не схожі один на одного, маючи порушення у розвитку, які виступають з одного боку тягарем, а з іншого боку можуть компенсувати їх своєю обдарованістю. Однак уже зараз можна стверджувати, що необхідне переосмислення професійної підготовки фахівців, надання кваліфікованих консультацій для вчителів та асистентів у виявленні та практичній роботі з такими учнями. Допомога талановитим і обдарованим учням з ООП у самореалізації їх здібностей буде полягати у створенні ситуації успіху та впевненості через індивідуальне навчання, включення в навчальний план школи спецкурсів, факультативних курсів, організації науково-дослідницької діяльності, індивідуальної роботи з учнями, а також організації участі у мистецьких та творчих конкурсах.

Список використаних джерел

1. Інклюзивне навчання. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
2. Кладова И. С. Проблема одаренности детей с ограниченными возможностями здоровья. *Материалы Всероссийской научно-практической конференции «Наука и социум»*, 2018. № 9. С. 55–59.
3. Павлова С. А. Компенсированное обучение одаренных детей с ограниченными возможностями здоровья и развития. *Вестник Бурятского государственного университета*, 2016. С. 178–185.
4. Юркевич В. С. Одаренный ребенок: иллюзии и реальность: кн. для учителей и родителей. Москва: Просвещение, 1996. 136 с.
5. Brody, L. E., & Mills, C. J. Gifted children with learning disabilities: a review of the issues. *Journal of learning disabilities*. 1997. 30(3), 282–296. URL: <https://doi.org/10.1177/002221949703000304>

6. Wormald, C. An enigma: barriers to the identification of gifted students with a learning disability, Doctor of Philosophy thesis, Faculty of Education, University of Wollongong, 2009. URL: <https://ro.uow.edu.au/theses/3076>

References:

7. Inklyuzyvne navchannya. (Inclusive education). Sajt Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>

8. Kladova, I. S. (2018). Problema odarennosti detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorovya: *materialy Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Nauka i socium»*, 9. 55–59 [in Ukrainian].

9. Pavlova, S. A. Kompensirovanoe obuchenie odarennyh detej s ogranichennymi vozmozhnostyami zdorov'ya i razvitiya (Compensated education for gifted children with disabilities and developmental disabilities): *vestnik Buryatskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2016. pp. 178–185 [in Russian].

10. YUrkevich, V. S. (1996). Odarennyj rebenok: illyuzii i real'nost': kn. dlya uchitelej i roditelej. (The gifted child: illusions and reality: a book for teachers and parents). Moskva: Prosveshchenie [in Russian].

11. Brody, L. E., & Mills, C. J. (1997). Gifted children with learning disabilities: a review of the issues. *Journal of learning disabilities*, 30 (3), 282–296. URL: <https://doi.org/10.1177/002221949703000304>

12. Wormald, C. (2009). An enigma: barriers to the identification of gifted students with a learning disability, Doctor of Philosophy thesis, Faculty of Education, University of Wollongong. <https://ro.uow.edu.au/theses/3076>